
književno-jezične korelacije

Izvorni znanstveni rad

UDK 811.163.42'282 : 821.163.42'282-1 : 800.1

Primljeno 2024-09-08

Prihvaćeno za tisak 2024-10-24

GLASI MATERINSKOG JEZIKA

Marijan Varjačić, Varaždin

Sažetak

Na tragu ulomka iz eseja Tina Ujevića „Oroz pred Endimnionom“ autor tematizira značaj materinskog jezika uopće i posebno kajkavštine. Jezično-filozofijske poticaje nalazi u spisima Wilhelma von Humboldta, Johanna Gottfrieda Herdera, Johanna Lea Weisgerbera i Hansa-Georga Gadamera. Ističe se teza o povezanosti kajkavskih govora s jezičnim iskonom, odnos glasa (tona) i značenja, bitna uloga slušanja, čitanja naglas i umijeća recitiranja za recepciju, naročito kajkavskoga pjesništva.

Ključne riječi: kajkavština, kajkavsko pjesništvo; materinski jezik; sluh i slušanje, čitanje naglas, umijeće recitiranja; arhaičnost, dijalekt; Tin Ujević, Johann Gottfried Herder, Wilhelm von Humboldt, Johann Leo Weisgerber, Hans-Georg Gadamer, Wolfgang Welsch

„Nije nezgodno da se onako uzgred spomene kako ovaj štokavski govor pruža u izobilju željeza i čelika teškoga za savijanje u prevođenju i očitovanju nježnih, apstraktnih i eteričnih predskazivanja, slutnja i nagoviještanja, te kako ga u tome nadmašuje sentimentalni i bljedoliki kajkavski govor a donekle i ozbiljni, škuri, ali ne sasvim kakofonijski čakavski idiom. To je moglo dati povoda, uz druge razloge, javljanju regionalnih lirika, osobenih i po svojem narječju koje su donijele sa sobom mogućnosti novih modaliteta, izraza i orkestracije pjesničke i ljudske senzibilnosti, i to tako daleko da su pojedini od ovih regionalnih ili dijalektalnih pjesnika u pojedinostima isповijesti prestigli sebe kao umjetnike štokavskoga jezika i govora koji je često patio od neke hrapavosti i od nedostataka virtuozne izbrušenosti glasova, a pogotovo zazirao od svega što bi bilo delikatno i porcelanski krto i intimno.”¹

¹ Tin Ujević, *Oroz pred Endimnionom. O udesima i krivudanjima novije književne umjetnosti*, Sabrana djela IX, Znanje, Zagreb, 1965., str. 132.

Ujevićevo gledište kao da pretpostavlja tezu Wilhelma von Humboldta o posebnom viđenju/zrenju svijeta (Weltansichten) koje je uvjetovano jezikom i teze neohumboldtovca Johanna Lea Weisgerbera o slici svijeta materinskog jezika (Weltbild der Muttersprache) i materinskom jeziku kao izvoru pjesništva.

S obzirom na datum objavljivanja Ujevićeve eseja (22. 6. i 6. 7. 1926.) „regionalni i dijalektalni pjesnici”, koji su „prestigli sebe kao umjetnike štokavskoga jezika i govora”, mogli su biti, od kajkavaca, Dragutin Domjanić (*Kipci i popevke*, 1917.) i Fran Galović (*Zmogh bregov*, objavljeno 1925.), a od čakavaca Vladimir Nazor (*Galijotova pesen, Žena zapušćena*). Sam Ujević ispjevao je na čakavskom antologijsku pjesmu *Oproštaj* (uvrštena u antologiju čakavske poezije i antologiju hrvatskoga pjesništva 20. stoljeća *Međaši* Z. Mrkonjića, 2006.). Među onima koji su „prestigli sebe kao umjetnike štokavskog jezika”, ili barem dostigli, bit će Miroslav Krleža (*Balade Petrice Kerempuha*, 1936.) i čakavac Drago Ivanišević (*Jubav*, 1960.) a u novije doba među kajkavcima, npr., Ivan Golub, Ernest Fišer, Zvonko Kovač, Božica Jelušić, Tomislav Ribić i Denis Peričić.

*

W. v. Humboldt² ističe „povezanost glasa s dušom³” (der Zusammenhang der Laute mit dem Gemüthe) i da se „u dijalektima, neznatna i glede cjeline jezika malo mijenjajuća preoblika samoglasnika s pravom može svesti na d u š e v n e s a s t o j i n e p u k a⁴” (die Gemüthsbeschaffenheit des Volkes). Kada Ujević kaže da su kajkavska (i čakavska) lirika „donijele sa sobom mogućnosti novih modaliteta, izraza i artikulacije pjesničke i ljudske senzibilnosti”, iza toga stoji i rečena povezanost glasa/jezika s dušom kajkavaca. Za kajkavsko su pjesništvo naročito bitni SLUŠANJE, ČITANJE NAGLAS, RECITALI. Recitali u sretnim trenucima, omogućuju iskustvo kada se pjesnička riječ s l u š a iz zbiljnosti naše egzistencije, a ne tek razumom. Naročito iskustvo jezičnoga iskona pružaju nam izvorni interpreti npr. međimurskih popijevki, kao što je čudesna Elizabeta Toplak, teta Liza. Isto vrijedi i za neke kazališne amatere, kao što je ženska skupina iz Jesenja. Humboldt kaže da je čovjek „b i ć e k o j e p j e v a, no spojem misli i tonova⁵” (ein singendes Geschöpf, aber Gedanken mit den Tönen verbindend). Time se

² Wilhelm von Humboldt (1767. - 1835.), njemački jezikoslovac, filozof i državnik. S njegovim istraživanjima povezuje se razvoj filozofije jezika kao samostalne discipline. Na tragu Herdera razvio je učenje o jeziku kao posebnom viđenju svijeta. Potaknuo je razvoj komparativne jezične znanosti, lingvistike i semiotike. Utjecao na Weisgerbera, De Saussurea, Wittgensteina, Heideggera, Gadamera i dr.

³ Wilhelm von Humboldt, *Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechtes*, u: Humboldt, *Schriften zur Sprachphilosophie*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1969., str. 577.

⁴ Isto, str. 578.

⁵ Isto, str. 435.

dopunjuje grčko određenje čovjeka kao bića koje ima jezik/govor (*zoon legon ehon*).

U dosizanju značenja i punine smisla kajkavske pjesme pomoći će i zvučni zapisi izvornih govornika. Ništa međutim ne može nadomjestiti živi glas. Prema Humboldt, živi glas je „kao SAM OPSTANAK što diše”⁶ (wie das athmende D a s e y n s e l b s t, isticanje M. V.).

*

Kao filozof i kao teolog Johann Gotfried Herder⁷ će kazati: „Više [Božje] podrijetlo jezika, ma koliko se činilo nabožnim, potpuno je nebožansko. Pri svakom koraku ono umanjuje Boga niskim, nesavršenim antropomorfizmima. Ljudsko podrijetlo pak prikazuje Boga u velikom svjetlu: njegovo djelo, ljudsku dušu, koja sama iz sebe stvara i razvija jezik, jer je njegovo djelo ljudska duša. Ona gradi to osjetilo uma kao stvoriteljica, kao slika njegova bića. Podrijetlo jezika je, dakle, samo na dostojanstven način božansko, to jest ako je ljudsko”⁸

Prema Herderu čovjek je sam sebi pronašao jezik iz „tonova žive prirode” (aus Tönen lebender Natur). Razum je bio „otac jezika, koji je on i z t o n o v a b i ć a k o j a z v u č e (aus Tönen schallender wesen) pretočio u oznake razlikovanja”⁹ (isticanje M. V.). Prvi poučavatelj jezika je, dakle, u h o.¹⁰ Čovjek je kao „biće koje osluškuje i zapaža (als ein horehendes, merhendes Geschöph) prirodno stvoren za jezik; priroda će mu se objaviti (offenbaren) putem slušanja”¹¹ Sluh je za Herdera središnje čulo koje je postalo „vratima prema duši (Tür zur Seele) i spojni element ostalih čula”¹² „Mi stvorenja sa sluhom stojimo u sredini; mi vidimo, mi opipavamo; no viđena, opipana priroda zvuči. Postaje nam učiteljica jezika putem tonova. Postajemo tako reći s l u h k r o z s v a č u l a”¹³ (Gehör durch alle Sinne).

⁶ Kao pod 3., str. 428.

⁷ Johann Gotfried Herder (1744. - 1803.), njemački filozof, teolog, književni kritičar i pjesnik. Za Herdera jezik je ljudskog podrijetla, u čijem su postanku bitni osjeti (prvenstveno sluh), ali i um. „Bez jezika čovjek nema nikakva uma, bez uma nema nikakva jezika”. Herder je utemeljio filozofiju povijesti i utjecao na utemeljenje filozofske antropologije u 20. stoljeću (A. Gehlen). Stajalištem kako je jezik „organon mišljenja” utjecao je na Humboldta. Zalagao se za individualnost svake kulture, ali i individualnost osoba unutar kulture. Pridavao je veliki značaj pojmu narodnosti i domoljublja. „Tko je izgubio domoljubni duh, izgubio je sebe i cijeli svijet oko sebe”. Utjecao je na Hegela, Nietzschea, Goethea i dr. Bio je učenik Kanta, ali i njegov kritičar.

⁸ Johann Gottfried Herder, *Abhandlung über den Ursprung der Sprache*, Anaconda, München, 2015., str. 158.

⁹ Isto, str. 58.

¹⁰ Isto, str. 56.

¹¹ Isto, str. 57.

¹² Isto, str. 73.

¹³ Isto, str. 73.

Prema Herderu, svaki rod u svoj jezik unosi kućni i obiteljski ton; to prema izgovoru postaje različitim narječjima.¹⁴ „Podneblje, zrak i voda, hrana i piće utječu na glavne organe i, naravno također na jezik. Čudoređe (Sitte) društva i moćna božica navika uskoro će prema gestama i postojanosti uvesti ove posebnosti i ove različitosti – i EVO DIJALEKTA!” (isticanje M. V.). „To je što se tiče izgovora no s a m e r i j e č i, s m i s a o, DUŠA JEZIKA – kakvog li beskrajnog polja različitosti!”¹⁵ To beskrajno polje različitosti predstavljaju i brojni kajkavski govori. Za Herdera jezik narječja je „bliži svome izvoru” ili praizvoru jezika uopće. Jezik grčke književnosti i filozofije bili su tri glavna dijalekta: dorski, eolski i jonski. Atički je bio osnova za tzv. *koine* tek nakon osvajanja Aleksandra Makedonskog. Grčki pjesnici još u klasičnom razdoblju (4. st. prije Krista) nisu prihvatili atički kao zajednički jezik.

Odjeke Herderovih misli o jeziku prepoznavamo i u hrvatskoga jezikoslovca Petra Guberine (*Zvuk i pokret u jeziku*, 1961.) i u filozofa Krune Krstića.

*

Hans-Georg Gadamer tematizira slušanje u dvama kasnijim spisima.¹⁶ Slušanje ne znači samo slušanje nego slušanje znači slušanje Riječi. Bit je slušanja da se obuhvati cijeli ustroj govora u novom jedinstvu, koje je R i j e č. Das Wort ist nicht Wörter/Riječ nisu riječi; množina Wörter = riječi jedna za drugom bez sintaktičke veze, kao u rječniku. Moći slušati znači razumjeti. Nema slušanja bez razumijevanja ali ni razumijevanja bez slušanja. Tek u kasnoj fazi europske kulture dolazi do toga da mi uopće možemo čitati a da ne govorimo. O tome znamo iz jednoga mjesta kod Augustina: crkveni otac Ambrosius bijaše čudno gledan jer je mogao čitati a da pritom nije glasno izgovarao. U Grčkoj se uvijek čitalo naglas ili slušalo slugu (kućnog roba) koji je čitao. Slušali su se rapsodi koji su govorili poeziju, osobito Homera. Primjerice jedan Pindarov spis nosi naziv *Kako dječak treba slušati poeziju*. Oko 440. po. Krista Periklo je na podnožju Akropole sagradio Odeion (pjevalište) za lirsko-glazbena natjecanja. Lirska poezija i glazba povezanu su i u Hebreja, a Vede su prenošene i sačuvane pjevanjem. U eseju *Nausikaa*¹⁷ Gadamer, prije nego će citirati pjesmu *An Meer* Oscara Loerke, kaže: „Slušajmo ponajprije pjesmu Loerke, slušajmo je kako se pjesma mora slušati, samo tako da se čita naglas”. Gadamer govori o jedinstvu i nerazdruživosti slu-

¹⁴ Isto, str. 134.

¹⁵ Isto, str. 135.

¹⁶ Hans-Georg Gadamer, *Hören – Sehen – Lesen, u: Ästhetik und Poethik I, Gesammelte Werke* Band 8, J.B.C. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1993., str. 271-278; Hans-Georg Gadamer, *Über das Hören*, u: Gadamer, *Hermeneutische Entwürfe*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2000., str. 48-55.

¹⁷ Hans-Georg Gadamer, *Nausikaa*, u: Gadamer, *Hermeneutische Entwürfe*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2000., str. 240.

šanja i razumijevanja. I Aristotel ističe, osim osjetila vida, slušanje; slušajući se shvaća ljudski govor čija univerzalnost nadmašuje sve.

I u eseju *Tekst i interpretacija*¹⁸ Gadamer, između ostaloga tematizira slušanje, čitanje naglas, umijeće recitiranja i odnos glasa i jezika. Književni tekst „ne mora biti samo čitan, nego mora biti i slušan – premda najčešće samo unutarnjim uhom”. Samo tako „riječ dobiva punu samoprezentaciju”.¹⁹ Zvukovna zbiljnost (Klangwirklichkeit) riječi i govora neodvojivo je povezana s pripočavanjem smisla. „Samopojavljivanje svake riječi u njezinoj z v u k o v n o s t i i zvučna melodija govora imaju svoje značenje upravo za ono što je kazano riječima”.²⁰

„Dobro čitati naglas znači s u i g r u z n a č e n j a i z v u k a (Zusammenspiel von Bedeutung und Klang) prenijeti drugom na taj način da je on obnavlja za sebe i u sebi”.²¹ Govorenje i čitanje pred nekim ostaje dijaloškim ukoliko se zvukovna pojava i shvaćanje smisla mogu po mogućnost dovesti u suglasje. Umijeće recitiranja (Kunst der Rezitation) načelno nije ništa drugo. „Samo je potrebno posebno umijeće ako su slušatelji anonimno mnoštvo, a pjesnički tekst ipak zahtijeva realiziranje u svakom pojedinom slušatelju”.²² Gadamer se pita da li je u svakoj vrsti pjesničkog teksta moguća recitacija, npr. u meditativnom pjesništvu, ili je ono moguće samo u samotnom ispunjenju. Prenosi se da je R. M. Rilke u užem krugu recitirao *Sonete Orfeju* tako čudesno da nazočnima nije bilo upitno shvaćanje smisla.

Platon u dijalogu *Ion* (533 d) govori o božanskoj snazi (*theia de dynamis*) koja potiče rapsoda (recitatora) i povezuje ga sa slušateljima odnosno gledateljima. Tu snagu uspoređuje s magnetom. U tom smislu se Gadamer poziva na Platona u eseju *Stimme und Sprache/Glas i jezik*.

Utemeljitelji moderne misli o jeziku, Herder i Humboldt, bitno su utjecali na Gadamera kao glavnog predstavnika hermeneutičke orijentacije u filozofiji 20. stoljeća. Gadamer će se u svom glavnom djelu *Istina i metoda* u njihovom duhu izraziti da „izvan jezičkog iskustva svijeta nema stajališta sa kojeg bi taj svijet mogao postati predmet”.²³ Ili: „Onaj tko ima jezik, *ima svijet*”.²⁴ Ili strože: „Bitak

¹⁸ Hans-Georg Gadamer, *Text und Interpretation*, u: Gadamer, *Gadamer-Lesebuch*, J.B.C. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1997., str. 141-171.

¹⁹ Isto, str. 163.

²⁰ Isto.

²¹ Isto, str. 167.

²² Isto.

²³ Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer Philosophischen Hermeneutik*, J. B. C. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1990., str. 456.

²⁴ Isto, str. 457.

koji se može razumjeti jest jezik”²⁵ Prema Gadameru, bitak, razumijevanje i jezik posve su utkani jedno u drugo.²⁶

U suvremenoj filozofiji o slušanju, ovaj put u opreci prema gledanju, promišlja Wolfgang Iser (1946.) u raspravi *Auf dem Weg zur einer Kultur des Hörens*.²⁷ Poput Herdera, Iser kaže da slušanje, protivno gledanju, ne donosi svijet na distanci već ga pušta unutra. Slušanje je p o v e z a n o s t, s j e d i n j e n o s t, o s j e t i l n o j e d i n s t v o. Moramo slušati da bismo razabrali govor i sami mogli govoriti. Zapadna kultura izvorno je bila kultura slušanja. Nietzsche je izvodio podrijetlo klasične grčke kulture, tragedije, iz duha glazbe. U homerskom društvu prevladava slušanje; u Homera pjesnici su s l u š a č i božanskoga glasa (*Ilijada* 21, 484-491).

*

Prema Joži Skoku, „arhaični jezični dekor” bio je „draž” kajkavske lirike, ali i „zapreka” prepoznavanju njene modernosti u cijelom 20. stoljeću.²⁸ Na drugome mjestu Skok će kazati da „arhaika” riječi „prodire i dopire do same biti razdrte nutrine suvremenoga lirskoga subjekta”²⁹

Kod predsokratika *arkhe*, između ostaloga, označuje pratvar, praelement (npr. u Anaksimena zrak, u Heraklita vatra, u Parmenida jedna pratvar). Kod Platona ima višestruko metafizičko značenje (počelo, iskon, bit). Kod Aristotela *arkhe* je „ono prvo odakle što god ili jest, ili nastaje ili se spoznaj” (*Met.* 1013a,18).

Kajkavština, jezik kajkavske lirike bliži je jezičnom iskonu nego novoštokavski kao osnova tzv. *koine* (*e koine dialektos = zajedničko narječje*) odnosno novoštokavski s t a n d a r d. Kajkavski pjesnici pišu, po pravilu, na „nedovršenom” (unvollended) jeziku, zavičajnom, materinjem idiomu, posežući i za kajkavskom književno-jezičnom baštinom. Standardni jezik je, kao što riječ kaže, uglavnom definiran, na neki način „dovršen”, te kao takav udaljeniji od jezičnog iskona.³⁰

Arhaičnost u izvornom značenju nije puki „dekor”, ures kajkavske lirike ili tek „preostatak iz starine” (V. Klaić), već njena bitna odlika, ŽIVI DAH ranijih naraštaja u sadašnjosti. U jeziku se „jasnije i življe osjeća i sluti kako se i daleka prošlost još nadovezuje na čuvstva sadašnjosti, budući da je jezik prošao kroz

²⁵ Hans-Georg Gadamer, u: Gadamer, *Gadamer-Lesebuch*, J. B. C. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1997., str. 321.

²⁶ Isto, 389.

²⁷ Wolfgang Iser, *Grenzgänge der Ästhetik*, Reclam, Stuttgart, 2010., str. 231-259.

²⁸ Joža Skok, *Antologičareva riječ na kraju*, u: Skok, *Rieči sa zviranjka. Antologija moderne kajkavske lirike 20. stoljeća*, Tipex, Zagreb, 1999., str. 483-484.

²⁹ Božica Pažur, *Divina*, u: Božica Pažur – Danijel Načinović, *Manutekstura*, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 2006., str. 37.

³⁰ Kao pod 7., str. 106.

osjetnost ranijih naraštaja te zadržao njihov dah (Amhauch), ali su nam u istim GLASOVIMA MATERINSKOG JEZIKA, koji bivaju i izrazom naših čuvstava, ti naraštaji nacionalno i obiteljski srodni”³¹ (isticanje M. V.). I dalje: „U svakom naraštaju u jednom narodu stvaralački djeluje sve što je njegov jezik iskusio kroz prošla stoljeća.”³² Primjer su Krležine *Balade*, ali i, npr., *Kalnovečki razgovori* Ivana Goluba, *Morje zvun sebe* Ernesta Fišera, *Jezuši* Božice Jelušić... itd.

*

„Energetska lingvistika” Johanna Lea Weisgerbera³³ bila je vladajuća lingvistička škola u Njemačkoj između 1945. i 1960. godine. Prema Weisgerberu, jezik je e n e r g i j a, a jezična energija je nezavisna duhovna sila. „Svaki čovjek formira svoj intelektualni pogled na svijet ne na temelju nekog nezavisnog oblikovanja iskustva, već pod okriljem iskustva svojih jezičnih predaka, koje je pohranjeno u duhu jezika.”³⁴ Za Weisgerbera bit jezika nije u formi, nego u u p o t r e b i, svakodnevnoj i stvaralačkoj, kada se priopćuje, misli i osjeća. Ovo stajalište asocira na filozofiju jezika u drugoj fazi Ludwiga Wittgensteina (*Filozofskim istraživanjima*, 1953.).

„Ako je jezik neodvojiva cjelina glasa i sadržaja, ako je materinski jezik začarao svu duhovnu energiju jednoga naroda (gesamte geistige Energie eines Volkes) preko tako reći čuda određenih tonova, tada je jezična umjetnost nužno jezično oblikovanje ovoga cijeloga jezičnoga svijeta (Sprachwelt). Jezik kao građa, kao medij, kao kreativni prostor umjetnosti uvijek je već duhovno oblikovani svijet.”³⁵ Prema Weisgerberu, stvaralaštvo na materinskom jeziku uključuje sav u njemu sadržan duhovni svijet, shvaćanje smisla i vrijednosti odnosno svjetonazor. In jedem Wort des Dichters klingt der ganzce Sprachschatz der Muttersprache mit³⁶” U svakoj riječi pjesnika odzvanja/odjekuje cijelo bogatstvo

³¹ Wilhelm von Humboldt, *Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechtes*, u: Humboldt, *Schriften zur Sprachphilosophie*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1969., str. 437.

³² Isto, str. 438.

³³ Johann Leo Weigerber (1899. -1985.), njemački jezikoslovac i keltolog. Utemeljitelj tzv. *sadržajne gramatike* (inhaltbezogenen Grammatik) koja je dominirala koncepcijom raznih izdanja gramatike *Duden*. Tezu o svjetonazorskom značenju materinskog jezika temeljio je na Humboldtovoj filozofiji jezika. Na tu tezu pozivali su se u novije doba posebno jezikoslovci u Rusiji, Japanu i Koreji. Bio je osnivač Instituta za njemački jezik u Mannheimu te je 1950. utemeljio časopis *Učinkovita riječ* (*Wirkendes Wort*) koji izlazi i danas. Glavno mu je djelo, u četiri toma, *Von der Kräften deutschen Sprache* (1950.). Profesor na Univerzitetu u Bonu.

³⁴ Johann Leo Weisgerber, *Das Problem der inneren Sprachform und seine Bedeutung für die deutsche Sprache*, Germ. Rom., Monatschrift, 14., 1926., str. 230.

³⁵ Johann Leo Weisgerber, *Die Muttersprache im Aufbau unserer Kultur*, Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf, 1950., str. 198.

³⁶ Isto, str. 204.

materinjeg jezika”. Materinski jezik izvor je pjesništva³⁷ (Quelle der Dichtung). Prema Humboldt, čiji je Weisgerber sljedbenik, istim činom kojim iz sebe ispre- da jezik čovjek se u njega upreda i svaki jezik oko zajednice kojoj pripada opisuje krug iz kojega se može izići tako da se ujedno prijeđe u krug nekoga drugoga.

U ovom kontekstu znakoviti su i primjeri iz hrvatske književnosti; tako je za Ujevića (u ulomku iz prije navedenog eseja, op. ur.) očita „muka koju ispaštaju srokovi Stanka Vraza, a kadikad i gracilni svijet slika Ljube Wiesnera”. Slovenac Vraz „mučio” se sa štokavštinom kao i kajkavac Wiesner.

Weisgerberova studija o materinskom jeziku počinje znakovito poglavljem *Herders Entdeckung/Otkriće Herdera*, a u završnom poglavlju, *Die Muttersprache als Gegenstand der Sprachforschung/Materinji jezik kao predmet znanstvenih istraživanja*, kaže: „Umnogome nam bivaju rasvijetljeni mišljenje i djelovanje lju- di, njihova htijenja i stvaranje, ako u punom smislu, *razumijemo* njihov materinji jezik.”³⁸

THE TONES OF A MOTHER TONGUE

By Marijan Varjačić, Varaždin

Summary

Following a passage from Tin Ujević's essay "Oroz pred Endimnionom", the author discusses the importance of a mother tongue in general, and especially the Kajkavian dialect. He finds the linguistic and philosophical encouragement for this in the papers of Wilhelm von Humboldt, Johann Gottfried Herder, Johann Leo Weisgerber and Hans-George Gadamer. The thesis on the correlation of Kajkavian tongues with linguistic origins is stressed, the relationship between tone and meaning, the essential role of listening, reading out loud and the art of reciting which is especially important for the reception of Kajkavian poetry.

Key words: Kajkavian dialect; Kajkavian poetry; mother tongue; hearing and listening; reading out loud; the art of reciting; archaicness; dialect; Tin Ujević, Johann Gottfried Herder, Wilhelm von Humboldt, Johann Leo Weisgerber, Hans-Georg Gadamer, Wolfgang Welsch

³⁷ Isto, str. 192.

³⁸ Isto, str. 258. Pod konac 20. st. Herderovom konceptu kulture svakog naroda, suprotstavlja se tzv. transkulturalitet. Herderov koncept navodno favorizira razdvajanje (V. npr. Wolfgang Welsch, *Grenzgänge der Ästhetik*, Reclam, Stuttgart, 2010., str. 270-275.)